

Inkluze jako příležitost, výzva nebo problém?

Hlubší rovinou aktuálního „školního“ problému je staré dobré české (i když jistě nejen české) téma, a to strach. Strach z cizího, neznámého, nového, jiného, ze změny. Strach je ve své podstatě původní a přirozený pocit, jehož evolučním významem je zůstat v bezpečí, chránit sebe a své blízké (mláďata, rod) před nebezpečím. Se strachem, jakož i s dalšími základními emocemi, však platí jedno známé přirovnání týkající se původně ohně: je dobrý sluha, ale špatný pán. A tak každý strach v nás přináší a otevírá výzvu podívat se dovnitř, vhlédnout, čelit, nejen utíkat. Není to lehké. Mnohé z témat, která přináší strach, se stala kulturními tabu, tedy zapovězenými tématy, z nichž nejvýznamnějším příkladem je patrně strach ze smrti až tabuizaci smrti. A tak můžeme celý život dělat, že smrt není, utíkat před ní, nebo se odvážně „podívat do slunce“. Irvin Yalom, americký psychoterapeut, ve své knize nazvané právě „Pohled do slunce“ nabízí myšlenku, že strach ze smrti je nejhlubším strachem v nás, a zároveň nejhlubším, byť skrytým a neuvědomovaným, motivátorem našeho chování. Odmítnutí a tabuizace však obecně i obvykle nevede k ničemu dobrému. Eckhart Tolle napsal, že každá kultura, která odmítá smrt, se nutně musí stát vykořeněnou... Podívejme se v tomto kontextu např. čím se pro většinou společnost staly Vánoce... Odmítání toho, co nás děsí, tedy není bez následků.

Ale zpět ke vzdělávání. Co že si to na tom ministerstvu školství zase vymysleli? Je to sociální inženýrství? Je to ohrožení vzdělanosti národa „ta inkluze“? Inkluze znamená začlenění, je opakem exkluze, vyčlenění. Ve vzdělávacím kontextu jde o snahu začlenit do základního vzdělávacího proudu co nejširší skupinu lidí. Nabízím pohled, že jde o neobyčejnou příležitost. Tak, jako jsme dělali či děláme, že smrt není, obdobně odmítáme vidět svět lidí postižených, hendikepovaných či jiných, ať již zdravotně, mentálně nebo sociálně. Uklidili jsme je do „specializovaných“ institucí, ať už to jsou školy, sociální ústavy či léčebny, a opíjíme svou mysl i svědomí myšlenkami na to, že tam se jim přece dostává té správné a odborné péče a mezi námi „normálními“ by nebyli šťastní. V tomto kontextu se dokonce vyjádřil svého času i prezident Zeman, který s vyvoláváním strachu umí pracovat excelentně, byť mnohdy možná čistě machiavellisticky. V převážné většině případů jde však o segregaci, snahu vytěsnit něco/někoho, co mi připomíná nejistotu, frustraci, bolest. Žijeme si tak trochu ve svých vykolíkových prostorech, malých rámečcích, a nechceme se dívat napravo nalevo, abychom nepřišli o své iluze a vyhnuli se té nejistotě kolem. Inkluze je v tomto smyslu příležitostí k překročení rámečku nebo se alespoň podívání za něj, pokud se na školu díváme jako na instituci, která může společnost rozvíjet směrem k tomu lepšímu v nás lidech, tedy humanismu.

Můžete si jistě říct, to jsou plané ideály, řečičky, ale co praxe? Jak to nemá vypadat, nastiňuje citát jedné paní učitelky z Prahy ze zmíněného článku v LN, kterým se snažila uklidnit rodiče: „Nebojte se, sedí vzadu s asistenty a my se normálně učíme. Říkáme jim igráčci.“ Pojdme si to rozebrat. První slovo nás odkazuje zpět k odstavci věnovanému strachu. Ovšem nejde bohužel o čelení strachu, ale o popření strachu. Další pozoruhodností je organizace výuky paní učitelky, která je opět jen další, byť možná skrytější, segregací, tedy sezení určitých žáků vzadu. Tímto je paní učitelka neomylně prostorově nálepkuje, tedy označí, a napomáhá tak

jejich vyloučení z kolektivu, jsou prostě „out“ i fyzicky. A označení igráček už tento tzv. labelling a ostrakizaci jen podtrhuje. Učitel s tímto přístupem podle mého názoru nemá ve škole co dělat. Nejen, že inkluzi vůbec nepochopila, patrně se ani nesnažila si o ní cokoli přeciť, ale ještě vytváří podhoubí pro šikanu přímou podporou vyčleňování. Zůstal bych v klidu, kdyby paní s takovými názory např. vybalovala mouku v supermarketu, tu nezdeformuje. Ale ve škole, obzvláště na prvním stupni, má chování učitelek až neuvěřitelný formativní, nebo bohužel naopak deformativní potenciál.

Jak to tedy vypadat má aneb jak funguje inkluze v praxi? Rovnost příležitostí začíná tím, že se co nejrozmanitější spektrum dětí potkává na počátku svého vzdělávání a učí se žít spolu „na jedné hromádce“. Učí se vycházet s odlišnými potřebami, pocity, názory, učí se řešit konflikty, frustrace, problémy. Příležitostí jsou skupinové práce, společné projekty, výlety, školy v přírodě, lyžáky i běžný život třídy v hodinách a o přestávkách. Prostě každý tu má své místo. Jsem přesvědčený, že pro život má toto samo o sobě mnohem větší hodnotu než abstraktní a vzdálené znalosti, resp. jejich pouhé memorování. Vzdělání není o extenzitě vědomostí, ale o integraci vědomostí do naší osobnosti a každodenního života. Neboli vědět mnoho informací ještě nezaručuje moudrost. V naší škole např. používáme daltonské principy, jedním z nich je spolupráce. Všichni, kdož se odborně zabývají procesem učení, vědí, že nejvíc se naučíme tím, když sami někoho něco učíme. Pes je zakopán v tom, že abych dokázal někomu smysluplně a srozumitelně něco podat, musím si to sám v sobě dobře uspořádat. A tak naopak ti na první pohled vzdělavatelně „slabší“ mohou být příležitostí i pro ty rychlejší.

Dalším velmi podstatným principem je diferenciací výukového procesu. Tedy schopnost učitele pracovat s odlišnými úkoly pro děti s odlišným tempem, úrovní zvládnutí daného učiva atd. Takto mohou profitovat všichni, tedy i ti, kteří už jsou dál. Inkluze se tím stává příležitostí pro všechny. Naučí-li se učitelé lépe pracovat s odlišnou úrovní žáků, která ve třídách stejně byla vždy, odnesou si více všichni. A to je záměr a cesta naší školy. Učitelé samozřejmě budou potřebovat velkou podporu. Právě k tomu je asistent pedagoga, ne k tomu, aby se k němu „uklidily“ děti slabší. Je to asistent pedagoga, tedy nikoliv asistent dítěte. Pomáhá učiteli v hodině realizovat takové kroky, které prostě nejsou v možnostech jediného člověka. A v tomto smyslu je to výzva. Výzva pro učitele - didaktická i osobní. Výzva pro ministerstvo školství, jak učitele podpořit metodicky, i ocenit jejich práci. Výzva pro rodiče, aby školám důvěřovali. Výzva pro školy, aby dokázaly své kroky dobře rodičům vysvětlovat a podporovaly své učitele. Výzva pro každé dítě. Challenging je sám o sobě tou nejlepší metodou seberozvoje. David Boadella říká, že „kde jsou hranice, tam je ovoce“. Tedy udělejme pár kroků za zónu komfortu a tam se teprve dějí věci. Přeji nám všem odvalu přijímat výzvy. Děti a dospívající tu hlášku znají: CHALLENGE ACCEPTED!

Martin Hofman, školní psycholog